

Janus Pannonius

Jani Pannonii opera omnia

TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1987

Janus Pannonius összes munkái

Közrebocsátja:

V. Kovács Sándor

Az 1972. évi válogatott kiadás
átdolgozott és teljessé bővített változata

TANKÖNYVKIADÓ, BUDAPEST, 1987

Szerkesztette, az utószót írta és a jegyzeteket összeállította:

V. Kovács Sándor

Fordították:

Arany János	Kerényi Grácia
Áprily Lajos	Lator László
Berczeli A. Károly	Muraközy Gyula
Csonka Ferenc	Nadányi Zoltán
Csorba Győző	Nagy Tiborné
Devecseri Gábor	Nemes Nagy Ágnes
Dybas Tihamér	Palojtay Béla
Fodor András	Szabó Lőrinc
Gáspár Endre	Szabó Magda
Hegedűs István	Takáts Gyula
Honffy Pál	Teller Gyula
ifj. Horváth János	Tóth István (Marosvásárhely)
Illyés Gyula	Újvári Károly
Jánosy István	Vajda Endre
Jékely Zoltán	Vas István
Jelenits István	Végh György
Kálnoky László	Vida Tivadar
Kardos László	Weöres Sándor
Kardos Tibor	Zala Mária
Kurcz Ágnes	

Az első kiadást lektorálták:

Kardos Tibor
Klaniczay Tibor

ISBN 963 17 9418 0

A KIADÓ ELŐSZAVA AZ ELSŐ KIADÁSHOZ

Örömmel vállalkoztunk arra, hogy az első nagy magyar lírikus, Janus Pannonius halálának 500. évfordulója alkalmából megjelentetjük műveit latin és magyar nyelven.

A nagy költő műveinek közreadásával nemcsak a személye iránti tiszteletnek és megbecsülésnek teszünk eleget, hanem kielégítjük azt a széles körű igényt és jogos kívánságot is, amely az irodalomtudomány, az egyetemek és az iskolák részéről megnyilvánul.

Ismeretes, hogy Janus Pannonius a reneszánsz kor divatja szerint latinul írta költeményeit. Műveinek gyűjteményes kiadása latinul 1784-ben látott utoljára napvilágot, versei magyar nyelven csak töredékesen, illetve válogatásban jelentek meg eddig. Ez a tény is sürgető feladattá tette a költő életművének minél teljesebb megjelentetését.

Ünnepi kötetünkkel, az epigrammák és az elégiák eredeti latin szövegének újbóli megjelentetésével hozzáférhetővé tesszük Janus Pannonius csaknem valamennyi művét a szakemberek és az érdeklődő nagyközönség számára. Megjelenő kötetünk úttörő értéke, hogy olyan költeményeket nyújtunk át az olvasóknak, amelyeknek több mint fele most jelenik meg először magyar nyelven, — kitűnő költők tolmácsolásában.

A kötetben szereplő alkotások a mai olvasó számára is színesek és változatosak, gondolatokban gazdagok. A versekből költői szépség, szellemesség és természetesség sugárzik. Janus Pannonius Mátyás király udvarának humanista műveltségű alkotó egyénisége volt, műveiben megelevenedik a magyar táj, megszólal a gyermeki szeretet, a barátság, a hazához való ragaszkodás nemes érzése. Mondanivalójában nemcsak korához szól, oktat és nevel, hanem tanítása ma is időszerű. Janus Pannonius szembefordult a középkor elavult nézeteivel, és alkotásaival nagyban hozzájárult a világi magyar költészet fejlődéséhez.

A kötet összeállításában közreműködőknek a fordítás és szerkesztés színvonalas munkájáért ezúton mondunk köszönetet. Az elismerő szó annál is inkább megilleti őket, mert e nagy munka elvégzésére igen rövid idő állt rendelkezésre.

Reméljük, hogy Janus-kötetünk jelen kiadása is segítséget nyújt majd Janus Pannonius műveinek várható szövegkritikai kiadásához, és a költő igazi felfedezését jelenti majd mind irodalmi életünk, mind a nagyközönség számára.

A KIADÓ ELŐSZAVA AZ ÚJ KIADÁSHOZ

Janus Pannonius összes munkája, valamennyi műve ezúttal jelenik meg először magyar nyelven. Annál jelentősebb esemény ez, mivel latin nyelven író humanista költőnk műveiből félezer év óta még latin összkiadás sem látott napvilágot.

A jelenlegi kiadás gerincét a Tankönyvkiadónál 1972-ben megjelent — részben kétnyelvű — Janus-kötet alkotja, ez azonban most jelentősen kiegészült. Nemcsak az ún. „pajzán” epigrammákkal, több prózai munkával, görög-latin fordításokkal és egy hosszabb — akkor mellőzött — panergyrikusszal, hanem az utóbbi években fölfedezett két sevillai kódex anyagával is. Kevésbé valószínű, hogy számottevő szöveghagyomány lappangana még külföldi levéltárakban, újabb Janus-szövegek előbukkanására tehát aligha számíthatunk.

Kiadásunk túllép a válogatások népszerűsítő igényein, és egy későbbi latin kritikai kiadás útját is egyengeti. Egész sereg olyan művet közöl, amely most kerül első ízben gyűjteményes kötetbe, s különösen az eddig publikálatlan prózai munkák segíthetnek abban, hogy hitelesebben rekonstruálhassuk a költő lelkivilágát, elgondolásait, helyzetét.

A kötet mind latin, mind magyar nyelven közli a költői alkotásokat. Versfordításai mintegy reprezentálják a magyar Janus-fordítások történetét. Arany Jánostól kezdve képviselve vannak itt száz év legjelentősebb költői-fordítói a mai kiválóságokig. Weöres Sándorig, Csorba Győzőig és Kerényi Gráciáig. A felfedezés sem hiányzik a névsorból, hiszen méltán vívhat ki elismerést olyan kevésbé ismert tudós-műfordító is, mint Kurcz Ágnes és Csonka Ferenc.

Az idő sürgetett: annak a latinos műveltségű nemzedéknek, amely nyersfordítás nélkül, formahűen tudta Janus Pannoniust magyarra átültetni, megértve és közérthetően tolmácsolva a bonyolult mitológiai utalásokat is, alig-alig van utánpótlása a fiatalok között.

Janus Pannonius elégiáinak, hosszabb költeményeinek, a beszédeknek, a leveleknek és a fordításoknak az időrendje véglegesen eldöntöttnek tekinthető. A problematikus epigramma-kronológiát pedig legjobb belátásunk szerint állítottuk össze; ennél többre egyelőre nem vállalkozhattunk.

Reméljük, hogy Janus Pannonius összkiadásunk hozzásegít a költő emberi-művészi arcképének, jelentőségének, költői nagyságának hű kirajzolódásához, ösztönzést nyújt a tudományos kutatásnak, és mind az egyetemi hallgatók, mind a széles nagyközönség körében növeli majd Mátyás király kiváló tehetségű humanistájának népszerűségét.

324. AD RULLUM

Quantum Phryx Mida, Lydiusve Croesus,
 Vel Xerxes habuit, paterve Xerxis;
 Tantum si tibi, Rulle, opum suarum,
 Pleno Copia fundat alma cornu,
 Dici non poteris tamen beatus,
 Affectum nisi comprimas habendi.
 Non, cum plurima, Rulle, possidentur,
 Sed cum nil cupitur, beatitudo est.

325. ARTEMISIA AD MAUSOLUM

In coelum si te poteram, dulcissime coniux,
 Tollere; coeliferi pondus Atlantis eras.
 Quod licuit, pelagi fluida nec mersus in unda,
 Nec teneris vili contumulatus humo;
 Sed levat arte nova suspensum tertius aer,
 Mortales ultra non valere manus.

326. EPITAPHIUM CLARISSIMAE MATRONAE, DOMINAE
 ANDREOLAE, NICOLAI V. PONT. ROMANI ET PHILIPPI
 CARDINALIS BONONIENSIS MATRIS

Cuius puniceum proles gerit una galerum,
 Altera Romanae praesidet ecclesiae,
 Andreola hoc sacro recubat conclusa sepulcro,
 Membra solum repetunt, spiritus astra tenet.
 Postera venturae vix credent saecula famae,
 Tam brevis ut teneat viscera tanta locus.

327. IN SENECAM LIPPUM

Quid, Seneca, obtusos, frustra causeris, ocellos?
 Ingenium clades adiuvat ista magis.
 Testis Democritus, qui, quo sapientior esset,
 Luminibus tenebras intulit ipse suis.
 Caecus erat Cyclops, calamis cum dulce creparet,
 Cum caneret Troiam, caecus Homerus erat.

RULLUSHOZ

Líd Krózus vagy a fríg Midas király vagy
 Xerxes vagy maga Xerxes atyja kincsét
 adná néked a drága égi Bőség,
 Rullus, telt szaruját eléd borítva:
 boldognak nemigen lehetne hívni,
 hogyha benned a kapzsiság tovább él.
 Mert, Rullus, nem a pénz a boldogító,
 inkább az, ha kevéssel is beérjük.

ARTEMISIA MAUSOLOSHOZ

Hitvesem, én, tudod, édig emeltem volna a sírod
 s Atlas tartana most, hogyha van annyi erőm.
 Lásd, amit emberi szív tehet, itt áll, víz se borítja,
 föld se takarja bután, nem földi hamvaidat.
 Fönt a magasban, szűz levegő lepi el tetemed csak,
 emberi kéz, szeretet, nem tehetett egyebet.

V. MIKLÓS RÓMAI PÁPA ÉS FÜLÖP BOLOGNAI BÍBOROS ÉRSEK
 ANYJÁNAK, ANDREOLA ÚRASSZONYNAK, A LEGKIVÁLÓBB
 MATRÓNÁNAK SÍRFELIRATA

Ő, kinek egyik gyermeke bíborszín főveget hord,
 másik Rómában pápai trónuson ül,
 Andreola pihen itt, őt rejti ölében e szent sír:
 teste a földbe merült, lelke az égbe suhant.
 Majdan a kései századok el se hiszik, hogy e kisdéd
 zugba miképpen fért ekkora emberi szív.

A CSIPÁS SENECÁRA

Vaksi szemed, Seneca, ne idézgesd mentegetőzve!
 Szellemi embernek jót tesz ilyen fogyatékek.
 Démokritosz a példa, ki testi szemét legyötörte,
 váljék látóbbá ezzel a lelki szeme.
 Vak volt Cyclops is, ki csodásan fújta a sípját,
 s Trója elestének bárdja: Homérosz is az.

154. In Theclam	84
Teklára (Újvári Károly)	85
155. De sua aetate	84
Életkoráról (Kálnoky László)	85
156. Ad Iustinam	84
Justinához (Szabó Magda)	85
157. In Lappum	86
Lappusra (Kurcz Ágnes)	87
158. In Syllam	86
Syllára (Kurcz Ágnes)	87
159. De sacrilego	86
A szentségtörő (Jékely Zoltán)	87
160. In adulterum	86
Egy házasságtörőre (Csorba Győző)	87
161. Ad Luciam	88
Lúciához (Csorba Győző)	89
162. De negante mutuum	88
Arról, aki letagadja a kölcsönt (Kurcz Ágnes)	89
163. In Iudaeum foeneratorem	88
Egy uzsorásra (Hegedűs István)	89
164. De se quod amare coepisset	88
Mikor szerelembe esett (Kerényi Grácia)	89
165. In Linum docentem paedicare	90
A farcicerét javalló Linusra (Csorba Győző)	91
166. De eodem	90
Ugyanarról (Csonka Ferenc)	91
167. De eodem	90
Ugyanarról (Kurcz Ágnes)	91
168. De eodem	90
Ugyanarról (Kurcz Ágnes)	91
169. In eundem	90
Ugyanarra a Linusra (Csorba Győző)	91
170. De Thespi	92
Thespisről (Kurcz Ágnes)	93
171. Deridet euntes Romam ad iubileum	92
Kikacagja a római búcsúsokat (Végh György)	93
172. De eodem	92
Ugyanarról (Végh György)	93
173. De eodem	92
Ugyanarról (Végh György)	93
174. De caupone, qui anno iubilaei ditatus est	94
Kocsmáros a jubileum évében (Végh György)	95
175. De eodem	94
Ugyanarról (Végh György)	95
176. De eodem	94
Ugyanarról (Végh György)	95

177. Galeotti peregrinationem irridet	94
Kigúnyolja Galeotto zarándoklását (Dybas Tihamér)	95
178. De Marcelli tropheo	96
Marcello győzelmi jelvényéről (Zala Mária)	97
179. Ad Aeneam Sylvium	96
Aeneas Sylviushoz (Áprily Lajos)	97
180. Responsio	96
Válasz (Áprily Lajos)	97
181. Eiusdem ad eundem	98
Ugyanaz ugyanahhoz (Áprily Lajos)	99
182. Ad Petrum	98
Péterhez (Fodor András)	99
183. De se ipso	98
Magamagáról (Csorba Győző)	99
184. In crudelem praetorem	98
A krudélis prétor ellen (Weöres Sándor)	99
185. De Ambrosio	100
Ambrusról (Végh György)	101
186. In Malcum	100
Malcusra (Kurcz Ágnes)	101
187. In Dionysium	100
Dénésre (Kálnoky László)	101
188. In Philippum	100
Fülöphöz (Weöres Sándor)	101
189. Ad Georgium	100
Györgyhöz (Kurcz Ágnes)	101
190. Ad Paulum	102
Pálhoz (Muraközy Gyula)	103
191. In Gryllum	102
Gryllusra (Kurcz Ágnes)	103
192. Ad Ursum	102
Ursushoz (Zala Mária)	103
193. Ad Bartholomaeum	102
Bertalanhoz (Weöres Sándor)	103
194. Cuidam Petro	104
Egy bizonyos Péternek (Csorba Győző)	105
195. Pro convivio, ad Philippum Bibium	104
Bibio Fülöphöz, vendéglátásáért (Csorba Győző)	105
196. Ad Bartholomaeum	104
Bertalanhoz (Kurcz Ágnes)	105
197. Ad Ornitum	104
Ornitushoz (Csorba Győző)	105
198. Agit gratias Sigismundo Masono	106
Köszönetet mond Masoni Zsigmondnak (Csorba Győző)	107
199. In Lupum fallacem	106
Az álnok Farkasra (Takáts Gyula)	107

FÜGGELÉK

Fontosabb irodalom	643
Jegyzetek	
Bevezetés	647
Itáliai epigrammák	650
Magyarországi epigrammák	681
Itáliai elégiák	692
Magyarországi elégiák	701
Hosszabb költemények	710
Prózai művek	724
Gyakrabban idézett mitológiai nevek (lexikon)	731

Idegen nyelvű összefoglalók

Riassunto	734
Resumé	736
Резюме	738
Summary	740

Tankönyvkiadó Vállalat

A kiadásért felelős: Petró András igazgató

87/2471 Franklin Nyomda, Budapest

Felelős vezető: Mátyás Miklós igazgató

Raktári szám: 52931

Felelős szerkesztő: Palójtay Béla

Műszaki igazgatóhelyettes: Lojd Lajos

Grafikai szerkesztő: Vara Tibor

Műszaki szerkesztő: Szlávik András

A kézirat nyomdába érkezett: 1986. március

Megjelent: 1987. május

Példányszám: 6000

Terjedelem: 68,64 (A/5) ív

Készült fényszedéssel, íves ofszetnyomással

az MSZ 5601–59 és az MSZ 5602–55 szabvány szerint

TA-4092-II/D-11-8688

Janus Pannonius

Kedves Győző!

Először is egy szomorú hirt kell tudatnom Veled: V. Kovács Sanyi váratlanul meghalt. Még utolsó heteiben, amikor állapota szemmel láthatóan romlott, megnyugtatóan elrendezte a teljes Janus-kötetet, de a megjelenését már nem érthette meg. Pedig ez most opera omnia! A Pajzán epigrammák c. kötetedből átvett még egyes fordításokat /más pajzán verseket Csonka Feritől közöl/, az I. kiadásból hiányzó prózai műveket már korábban lassanként, folyamatosan lefordíttatta /ebben én is közreműködtem/, az I. kiadásból ugyancsak kimaradt egyetlen hosszabb költemény magyarra átültetésével Kerényi Grácia még éppen halála előtt végzett. Így hát az utolsó pillanatban összeállt a nagy mű! Én most mellékelten elküldöm a levonatnak azokat a lapjait, amelyeken a Te fordításod szerepel. /A verscimek mellé jelet is tettem./ Most még módunk van rá, hogy esetleges megjegyzéseidet figyelembe vegyük. Én kész vagyok a jövő héten Pécsre utazni Hozzád, hogy személyesen megbeszélhessük észrevételeidet, tanácsaidat. Szerdán délelőtt hol kereshetnélek föl? Reggel 8 órától fogva akár délig is rendelkezésedre állok, ha nem tekinted terhesnek látogatásomat. Arra kérlek hát, hogy légy szives egy lapon vagy telefonon /a szerkesztőség száma: 312-317, a lakásomé este: 485-802/ visszajelezni, alkalmas-e az időpont, és hol találkozhatunk.

Kérlek, ne tekintsd zaklatásnak jelentkezésemet, de mindig annyira sziveden viselted a kötet ügyét, hogy bizom benne, most is számíthatok szives közreműködésedre.

Remélve, hogy a jövő héten találkozhatunk tisztelettel és szívből köszöntelek:

Pál

Budapest, 1987. január 27.

/Honffy Pál/